

การถือศีลอด : การฝึกเด็กให้ยึดมั่นในคุณธรรมและจริยธรรม

นอกจากพ่อแม่จะฝึกให้เด็กทำละหมาดและส่งไปเรียนหนังสือที่บ้านโตะครูและมัชยิดแล้ว กิจกรรมอย่างหนึ่งที่พ่อแม่ได้ฝึกให้เด็กในช่วงวัยนี้ (อายุประมาณ 7-8 ปี) ก็คือการฝึกหัดทำหรือลองทำดู ได้แก่การฝึกหัดให้เด็กถือศีลอด การถือศีลอดหรือชาวบ้านเรียกว่า "การถือบวช" หมายถึงการงดเว้นการกิน การดื่ม การร่วมประเวณี และสิ่งต่างๆ ที่ทำให้เสียศีลอด ตั้งแต่รุ่งอรุณ จนกระทั่งดวงอาทิตย์ลับขอบฟ้า การถือศีลอดถือเป็นภารกิจที่สำคัญที่มุสลิมทุกคนจำเป็นต้องปฏิบัติเมื่อถึงเดือนรอมฎอนซึ่งเป็นเดือน 9 ของปฏิทินอิสลามเป็นระยะเวลา 1 เดือน กิจกรรมที่ต้องปฏิบัติในเดือนนี้คือการงดเว้นอาหาร เครื่องดื่ม ร่วมประเวณี และสิ่งต่างๆ ที่ทำให้เสียศีลอด เช่น เจตนากินหรือดื่ม ร่วมประเวณี เจตนาอาเจียร เจตนาทำให้อสุจิเคลื่อนออกมา เจตนาทำในสิ่งใดสิ่งหนึ่งล่วงล้ำเข้าไปทางตา ปาก หู จมูก และทวารอื่นๆ ทุกๆ วันก่อนดวงอาทิตย์ขึ้นจนดวงอาทิตย์ตก หลังจากดวงอาทิตย์ตกแล้วเวลาประมาณ 18.20 - 18.40 น. ก็มีการรับประทานอาหาร เรียกว่า "การแก้บวช" เสร็จแล้วทำละหมาดจะเป็นที่บ้านหรือมัชยิดได้ จากการสังเกตของผู้วิจัยส่วนใหญ่แล้วชาวบ้านนิยมไปละหมาดที่มัชยิด

อนึ่ง ในการกำหนดวันเริ่มถือศีลอด และสิ้นสุดการถือศีลอดนั้น ชาวบ้านจะดูดวงจันทร์ และฟังประกาศจากสำนักจุฬาราชมนตรี แม้ว่าในหมู่บ้านจะไม่เห็นดวงจันทร์แต่สำนักจุฬาราชมนตรีประกาศว่าให้เริ่มถือศีลอดวันใด หรือสิ้นสุดการถือศีลอดวันใด ชาวบ้านก็จะปฏิบัติตามประกาศนั้น สำหรับคุณสมบัติของผู้ที่จะถือศีลอดได้นั้น อิสลามได้กำหนดไว้ชัดเจนว่า (เสาวนีย์ จิตต์หมวด, 2522 : 118 และ ฮัมมุดะฮฺ อับตะละตี, ม.ป.ป. : 229)

- 1) ต้องเป็นมุสลิม
- 2) มีอายุอยู่ในเกณฑ์บรรลุนิติภาวะ (หญิงมีประจำเดือน ชายอายุ 15 ปี)
- 3) มีสติปัญญาสมบูรณ์
- 4) มีสุขภาพดี ไม่เจ็บป่วย และไม่อยู่ในระหว่างเดินทางไกล
- 5) ต้องไม่ได้มาประจำเดือนหรือมีเลือดหลังคลอดบุตร
- 6) ต้องไม่ตั้งครรภ์หรืออยู่ในช่วงให้นมทารก และมีความสามารถที่จะถือศีลอดได้

การฝึกหัดให้เด็กถือศีลอดของพ่อแม่ จะเป็นไปในสองลักษณะคือ ฝึกโดยตั้งใจ (Manifest Function) และโดยไม่ตั้งใจ (Latent Function) การฝึกโดยตั้งใจหมายถึง พ่อแม่ ตั้งใจฝึกให้ลูกๆ หัดถือศีลอดจริงๆ ในขณะที่การฝึกโดยไม่ตั้งใจ หมายถึง เด็กจะ

ทำตามพ่อแม่หรือสมาชิกในครอบครัวโดยที่พ่อแม่ไม่บอกให้ทำหรือบังคับให้ทำ แต่เด็กจะทำเองโดยอัตโนมัติ (เหตุที่เป็นเช่นนี้น่าจะมาจากเวลาที่พ่อแม่ หรือสมาชิกในครอบครัวรับประทานอาหารเช้าหรือ "แก๊บบวช" ในตอนเย็น พ่อแม่จะไม่ให้เด็กๆ เข้ามายุ่ง และให้รับประทานอาหารเช้า แต่เด็กต้องการจะกินอาหารที่ใช้แก๊บบวชเพราะเป็นอาหารที่พิเศษกว่ามีอุปถัมภ์ ดังนั้นเด็กจึงจำเป็นและพยายามที่จะถือศีลอดตามพ่อแม่เพื่อจะได้แก๊บบวชร่วมกัน ถือเป็นการบังคับทางอ้อมทางหนึ่ง) ในส่วนของการฝึกเด็กให้หัดถือศีลอดช่วงแรกๆ พ่อแม่จะไม่บังคับ แต่จะให้เด็กลองทำดู ถ้าทำได้ก็ทำไป อาจจะได้สักชั่วโมง ครึ่งวัน หรือเท่าไรก็ได้ พ่อแม่จะไม่บังคับแต่จะฝึกอย่างนี้ไปเรื่อยๆ จนเด็กเกิดความเคยชินและติดไปเองจนกระทั่งอายุ 14-15 ปี หรือบรรลุนิติภาวะต้องถือเป็นการบังคับให้ถือศีลอดทุกคน แต่ก็อย่างที่เด็กกล่าวในข้างต้นว่า แต่ละครอบครัวอาจจะมีวิธีการสอนที่แตกต่างกัน หรืออาจจะเป็นการฝึกโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้มีปรากฏอยู่ในชุมชน ดังตัวอย่างของครอบครัวต่อไปนี้

มาหמודในฐานะหัวหน้าครอบครัวพลีสได้กล่าวถึงการฝึกเด็กให้ถือศีลอดว่า

...ประมาณ 7 ปี ก็เริ่มฝึกให้ทำแล้ว ทำได้มั่งไม่ได้มั่งก็ช่างมัน เด็กหญิงจะปฏิบัติได้ดีกว่าเด็กชาย แต่พออายุ 14-15 ปี ถ้าไม่ทำต้องตักเตือนมั่งแล้ว แต่ผมไม่บังคับ" ซึ่งเหมือนกับหมาดเป็ยะ ที่ได้กล่าวถึงในเรื่องเดียวกันนี้ว่า "เด็กอายุสัก 7 ปี ก็ฝึกให้ลองถือแล้ว พอมันทำเรื่อยๆ มันก็เชื่อเอง ส่วนมากพออายุ 9 ปี ถือได้แล้ว ไม่ต้องไปบังคับ

ในประเด็นเดียวกันนี้ มะหะหมุด ได้กล่าวว่า

...อายุสัก 7-8 ปี ก็หัดให้แล้ว ต้องสอนให้รู้ว่ากินข้าวตอนไหน น้ำลายกลืนได้หรือไม่ วันหนึ่งๆ มันจะบวชได้สักครึ่งวัน หรือเท่าไรก็ได้เป็นการฝึก ถ้ามันทำได้ก็ดี ไม่ทำก็ไม่พรีอ (ไม่เป็นไร) อย่างรัศมีเดือนลูกผม (อายุประมาณ 12 ปี) ผมบังคับให้บวชแล้ว ผมบอกว่า "ลูกเหอ!ไม่ได้นะต้องบวช สองถือแล (ดู) สักวันแหละลูก" บางทีมันก็ทำได้ครึ่งวัน บางทีมันก็ทำได้เต็มวัน ให้ทำไปเรื่อยๆ ไม่นานมันก็ทำได้เอง แต่อายุ 14 ปี ไม่ได้ บังคับ

ส่วนและได้กล่าวกับผู้วิจัยถึงประเด็นที่ว่า

...พออายุ 9-10 ปีก็เริ่มฝึกให้ถือบวชแล้ว เด็กทำได้มากน้อยเท่าไรก็แล้วแต่มันไม่บังคับ...พอมันใหญ่ต้องบังคับแล้ว ผมจะพูดตักเตือนมันถ้าไม่ได้บวช แต่ไม่ดี...มันไม่บวชก็เรื่องของมันใหญ่ๆ กันแล้ว แต่พอมันเห็นเพื่อนๆ ทำมันก็อยู่ไม่ได้" ในขณะที่อนันต์ ไม่เคยสอนหรือฝึกลูกให้ถือศีลเลย

นอกจากเด็กจะได้รับการฝึกจากครอบครัวแล้ว เด็กยังได้รับการเรียนรู้และการปลูกฝังเกี่ยวกับการถือศีลจากการที่เด็กไปเรียนที่บ้านโตะครุและมีสยิดอีกด้วย ซึ่งเป็นการเรียนรู้เพิ่มเติมในภาคทฤษฎีเกี่ยวกับการถือศีลอด เช่น ช่วงใดเวลาใดที่อดอาหาร มีข้อห้ามอะไรบ้าง หรือสิ่งที่ควรปฏิบัติมีอะไรบ้าง เป็นต้น หากเป็นช่วงเดือนรอมฎอนการเรียนการสอนที่บ้านโตะครุจะไม่มีการสอน แต่จะมีการสอนที่มีสยิดหลังจากละหมาดแล้วซึ่งอะหมาดได้กล่าวถึงประเด็นที่ว่า

...ปกติทุกๆ เดือนหลังละหมาดก็สอนอยู่แล้ว แต่ในช่วงเดือนนี้จะมีคนมาละหมาดมาก เพราะเชื่อว่าเป็นเดือนที่ประเสริฐ ใครทำอะไรก็ตามจะได้บุญมาก ไม่ว่าจะเป็นการอ่านอัลกุรอาน การละหมาด โดยเฉพาะการละหมาดตะละแหวะห์จะได้ผลบุญมากมายมหาศาลแต่ละคืนไม่เท่ากัน หลังจากละหมาดเสร็จแล้วในแต่ละคืนก็จะสอนเกี่ยวกับหลักปฏิบัติหรือสิ่งที่ควรปฏิบัติในเดือนนี้

การเข้าสู่สุนัต : พิธีกรรมย้ายเอกลักษณ์ของมุสลิม

การจัดพิธีเข้าสู่สุนัตให้แก่เด็ก เป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่พ่อแม่จะต้องจัดให้กับลูกชายเมื่อพวกเขามีอายุย่างเข้า 8 ปี แต่ไม่เกิน 15 ปี นอกเหนือจากการฝึกสอนเกี่ยวกับการละหมาด การถือศีลอด และอื่นๆ ในช่วงวัยนี้การทำพิธีเข้าสู่สุนัตหมายถึง การขลิบหนังหุ้มปลายอวัยวะเพศชาย เรียกขานในภาษามาลายูว่า "มาโชะฮาวี" แต่ชาวบ้านทุ่งมะปริงเรียกว่า "เป็นแขก" ในสมัยก่อนพ่อแม่จะจัดพิธีเข้าสู่สุนัตพร้อมๆ กันประมาณ 7-10 คน เรียกว่า การเข้าสู่สุนัตหมู่ หรือ "การเป็นแขกหมู่" เมื่อพ่อแม่ได้กำหนดวันที่จะทำพิธีเข้าสู่สุนัตเรียบร้อยแล้วก็จะเชิญญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านมาร่วมรับประทานอาหาร และทำพิธีขอดูอา (ขอพรจากพระเจ้า) ในตอนกลางคืนก่อนที่จะทำพิธีในวันรุ่งขึ้น หากเจ้าภาพมีฐานะดีก็จะจัดให้มีมหรสพเล่น

ตลอดคืนด้วย พอวันรุ่งขึ้นซึ่งเป็นวันทำพิธีเวลาประมาณ 08.00-10.00 น. เด็กที่จะเข้าสู่นัดหรือชาวบ้านเรียกว่า "บ่าวแขก" จะไปอาบน้ำชำระร่างกายให้สะอาดแต่งตัวด้วยเสื้อผ้าเรียบง่าย เช่น นุ่งผ้าขาวม้า หรือผ้าโสร่ง เพื่อเตรียมตัวเข้าสู่พิธีและก่อนที่จะทำการขลิบนั้นจะมีการทำพิธีสลาวัตฉบับเสร็จแล้วนำผู้ที่เข้าสู่นัดไปนั่งบนหยวกกล้วยซึ่งมีใบตองรองไว้ แล้วให้โต๊ะหม้อหรือหม้อแขกทำการขลิบก่อนจะขลิบก็มีการสอนผู้ที่เข้าสู่นัดพร้อมกับให้ผู้เข้าสู่นัดกล่าว คำปฏิญาณว่า "อัซฮาดุอัลลาฮิลลา ฮาฮิลลัลลอฮู วาอัซฮาดุอัลลามูฮัมมาดีรรอซูลุลลอฮู" ความว่า "ไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์มีนบีมุฮัมมัดเป็นศาสนามุฮัมมัด" การกล่าวคำปฏิญาณเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดของพิธีเข้าสู่นัดจะละเลยขั้นตอนนี้ไม่ได้ เพราะคำปฏิญาณเป็นหลักปฏิบัติที่มุสลิมทุกคนจะต้องกล่าวเพื่อเป็นการแสดงการยอมรับในองค์อัลลอฮ์ และนบีมุฮัมมัดผู้เป็นศาสนามุฮัมมัด และให้ถือว่าเขาผู้นั้นได้เป็นมุสลิมโดยสมบูรณ์ เมื่อกกล่าวคำปฏิญาณเสร็จก็จะทำการขลิบอวัยวะเพศด้วยมีดในขณะที่กำลังจะขลิบโต๊ะหม้อจะนำพุดคุยไปด้วยเพื่อให้ผู้เข้าสู่นัดคลายความกลัวและความตื่นเต้น

ในปัจจุบันการเข้าพิธีสู่นัดไม่นิยมทำพิธีเข้าสู่นัดหมู่ และไม่นิยมทำที่บ้านแต่นำเด็กไปขลิบที่โรงพยาบาลหรือคลินิกแล้วกลับมาทำนุหรีที่บ้านอีกเล็กน้อย การที่ชาวบ้านนิยมให้ลูกๆ ไปขลิบที่โรงพยาบาลหรือคลินิกก็น่าจะมาจากสาเหตุที่มีความปลอดภัยกว่า สะดวกกว่าและใช้เวลาในการรักษาน้อยกว่าประมาณ 1 สัปดาห์ ในขณะที่วิธีการแบบเก่าใช้เวลารักษาประมาณ 1-2 เดือน จึงจะหาย อย่างไรก็ตามสิ่งสำคัญที่จะขาดเสียมิได้ในการทำพิธีเข้าสู่นัดในปัจจุบัน คือ การให้ผู้เข้าสู่นัดกล่าวคำปฏิญาณซึ่งจะละเลยมิได้ ในเรื่องนี้ครอบครัวต่างๆ ในชุมชนทุ่งมะปริงโดยเฉพาะครอบครัวไชยรงค์ ครอบครัวปลิศครอบครัวปานกลายเป็นครอบครัวสะหลี และครอบครัวเบ็ญสะอิดได้บอกกับผู้วิจัยพอสรุปความได้ว่า "การเข้าสู่นัดเป็นสุนนะะของนบี เด็กชายทุกคนจะต้องทำ (ขลิบ) ไม่ทำไม่ได้เพราะจะส่งผลต่อการละหมาดและการถือศีลบวช ทำให้การละหมาดและการถือบวชไม่สมบูรณ์เนื่องจากไม่สะอาด อิสลามเน้นเรื่องความสะอาด ส่วนมากเด็ก...เมื่อถึงเวลานั้นจะมาขอเป็น "แขก" เองโดยเราไม่ต้องไปบังคับมันก็ราวๆ 8-9 ปี"

วันศุกร์ : พันธกิจอิสลามที่มีนัยสำคัญหลังบรรลุนิติภาวะ

วันศุกร์ (ญุมอะฮ) เป็นวันสำคัญยิ่งในบรรดาวันทั้งหลายในรอบสัปดาห์ รวมทั้งวันอีด ซึ่งอัลลอฮ์ทรงกำหนดสำหรับบรรดามุสลิม (อิบนมาอูญฮ) วันศุกร์เป็นวันที่ปรากฏในคัมภีร์

อัลกุรอานเป็นวันที่มีประวัติความเป็นมานับตั้งแต่การสร้างจักรวาลและมนุษย์คนแรก คือ นบีอาดัมได้ถูกสร้างและถูกขับ (จากสวรรค์) ซึ่งมีเรื่องเล่าต่อๆ กันมาว่า "พระเจ้าอัลลอฮ์ได้สร้างอาดัมด้วยก้อนดินและขุบชีวิตให้เป็นมนุษย์ที่รูปร่างสูงใหญ่และเป็นผู้ชายที่รูปหล่อ ส่วนอาวาได้ถูกสร้างด้วยซี่โครงด้านซ้ายของอาดัมเป็นผู้หญิงและพระเจ้าได้สร้างไซยตอร์ (ซาตาน) ให้คอยมาเย้ายวอาดัมกับอาวาให้หลงผิดให้กระทำในสิ่งที่ไม่ดีให้กระทำในเรื่องที่พระเจ้าห้าม อยู่มาวันหนึ่งอาดัมกับอาวาได้เดินเข้าไปในสวนผลไม้ แต่ในสวนผลไม้ไม่มีผลไม้ต้องห้ามอยู่ชนิดหนึ่ง แต่ไซยตอร์ บอกว่าผลไม้ชนิดนั้นกินได้ไม่เป็นไร อาดัมกับอาวาเลยกินผลไม้ที่เข้าไปทำให้พระเจ้าโกรธเคืองมาก จึงส่งอาดัมกับอาวามายังโลกมนุษย์" และในวันดังกล่าวนี้ ท่านนบีอาดัมก็ได้รับการเตาบะฮุดตัว (อภัยโทษจากอัลลอฮ์) และปรภพก็อุบัติขึ้นในวันนั้นเช่นกัน ดังนั้นในวันศุกร์จึงเป็นวันที่สำคัญที่สุดของมุสลิม ซึ่งมุสลิมแต่ละคนจะต้องปฏิบัติ ดังนี้ (สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2, ม.ป.ป. : 106-107)

1) มุสลิมทุกคนที่บรรลุนิติภาวะแล้ว (ผู้หญิงที่มีประจำเดือนแล้ว ส่วนผู้ชายมีอายุประมาณ 14-15 ปี) ต้องไปละหมาดญุมอะฮ์ที่มัสยิด ยกเว้นเด็ก ผู้หญิง คนเจ็บป่วย และทาส

2) อาบน้ำชำระร่างกายให้สะอาด และแต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่ดีและสะอาดพร้อมกับใส่เครื่องหอม (ถ้ามี)

3) เมื่อไปถึงมัสยิด ให้ละหมาดตะฮียะตุลมัสยิด (ละหมาดให้เกียรติมัสยิด) 2 รอกาฮ์ ก่อนที่จะนั่งลงเพื่อเป็นการให้เกียรติสถานที่

4) เมื่อโต๊ะอิหม่าม กล่าวคุญบะฮ์ ให้ทุกคนอยู่ในความสำรวม สงบนิ่ง ตั้งใจฟังไม่พูดจาใดๆ แล้ว ร่วมละหมาดวันศุกร์

5) ควรให้อภัยโทษ และขอดูอา ต่อพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของให้มาก

6) ควรนำคุญบะฮ์ไปเล่าหรืออบรมแก่ผู้หญิง เด็ก และคนเจ็บป่วยที่บ้านต่อไป

ในส่วนของพิธีกรรมหรือขั้นตอนการละหมาดวันศุกร์จะเริ่มเมื่อดวงตะวันคล้อยเที่ยงเวลาประมาณ 12.30 น. โต๊ะอิหม่ามจะอะซาน (บัง) เพื่อประกาศให้ผู้คนมาร่วมละหมาดที่มัสยิด ผู้คนที่ได้ยินเสียงอะซานก็จะหยุดภาระกิจต่างๆ อาบน้ำชำระร่างกายให้สะอาด แล้วเดินทางไปยังมัสยิด (ส่วนใหญ่แล้วชาวบ้านจะรู้ว่าควรหยุดภาระกิจ และเตรียมตัวไปเวลาใดแม้ว่าจะไม่ได้ยินเสียงอะซานก็ตาม) เมื่อไปถึงมัสยิดก็จะทำการละหมาดสุนัตหรือละหมาดตะฮียะตุลมัสยิด 2 รอกาฮ์ (ครั้ง) เพื่อเป็นเกียรติแก่มัสยิด ต่อจากนั้นโต๊ะอิหม่ามจะอ่านคุญบะฮ์ (สุนทรพจน์) ซึ่งเป็นคำสอนหรือหลักปฏิบัติต่างๆไป ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับทุกๆ เรื่องไม่ว่าจะเป็นเรื่องครอบครัว สังคม เศรษฐกิจ การเมือง และอื่นๆ ที่เกิดขึ้นในช่วงนั้นๆ

เช่น ถ้าอยู่ในช่วงเลือกตั้ง กฎบะฮูที่นำมาอ่านก็จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการเลือกตั้ง การลงคะแนน และคุณสมบัติของผู้แทน เป็นต้น เสร็จแล้วก็จะทำการละหมาดอีก 2 รอกาอัต แล้วขอคูอาต่อพระผู้เป็นเจ้าก็เป็นอันเสร็จสิ้นการละหมาดวันศุกร์

จากการสังเกตการละหมาดในวันศุกร์หนึ่งของผู้วิจัยพบว่า เวลา 12.00 น. ชาวบ้านเริ่มทยอยมามัสยิดเรื่อยๆ เมื่อมาถึงก็จะสลามต่อกัน บางคนก็นั่งจังกับ (พูดคุย) กันข้างนอกมัสยิด บางคนก็เข้าไปในมัสยิดแล้วทำละหมาดสุนัตมัสยิดจนกระทั่งเวลาประมาณ 12.30 น. โต๊ะบิหลันหรือบุคคลที่โต๊ะบิหลันมอบหมายในวันนี้ ได้แก่ นายเจ๊ะหมาน เจ๊ะคะ ทำหน้าที่อะซานผ่านเครื่องขยายเสียงของมัสยิดเพื่อเชิญชวนผู้คนที่มาละหมาด พอเวลาประมาณ 12.40 น. โต๊ะอิหม่ามมาถึง ชาวบ้านที่นั่งจังกับอยู่ข้างนอกก็ทยอยเข้าไปข้างในมัสยิด โต๊ะบิหลันก็อะซานอีกครั้งหนึ่งแต่ไม่ผ่านเครื่องขยายเสียง เมื่ออะซานเสร็จ โต๊ะคอเต็บหรือบุคคลที่โต๊ะคอเต็บมอบหมายในวันนี้ ได้แก่ นายจำจุดดิน มาลินี เป็นผู้อ่านกฎบะฮู เรื่องที่นำมาอ่านในวันนี้คือ การตักวา (ยำเกรงพระผู้เป็นเจ้า) พอสรุปได้ว่า "มุสลิมต้องเชื่อว่าพระเจ้าเป็นผู้กำหนดทุกสรรพสิ่งในจักรวาลผู้ที่ไม่ศรัทธาพระเจ้าจะต้องตกนรก การกระทำสิ่งใดก็อยู่ที่ตัวเรา พระเจ้าไม่ได้เปลี่ยนแปลงตัวเรา เราต้องเปลี่ยนแปลงตัวเองก่อน ต้องเริ่มที่ตัวเรา" โดยใช้เวลาอ่านประมาณ 25 นาที หลังจากนั้นนายจำจุดดิน มาลินี ซึ่งได้รับมอบหมายจากโต๊ะอิหม่ามก็จะทำหน้าที่เป็นผู้นำละหมาดจำนวน 2 รอกาอัต โดยใช้เวลาประมาณ 12 นาที เสร็จแล้วก็ทำพิธีขอคูอาที่เป็นอันเสร็จสิ้นการละหมาดในวันศุกร์ หลังจากเสร็จสิ้นแล้ว บางส่วนก็แยกย้ายกันกลับบ้าน บางส่วนก็ยังนั่งจังกับกันต่อในมัสยิด ก่อนจากกันผู้ที่มาละหมาดก็จะให้สลามแก่กัน และจากสังเกตยังพบอีกว่า วันนี้มีเด็กๆ อายุ 10-12 ปี ยังไม่บรรลุนิติภาวะ ได้มาร่วมละหมาดด้วยหลายคน (ประมาณ 15 คน) จากการพูดคุยกันเด็กๆ พวกเขาบอกว่า "ป๊ะชวามาละหมาด ผมก็มาด้วย" หรือ "มาละหมาดวันศุกร์ทำให้ได้บุญ" เป็นต้น ซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นการฝึกฝนการละหมาดวันศุกร์ของครอบครัวอีกลักษณะหนึ่งเพื่อให้เด็กเกิดความเคยชินและติดเป็นนิสัย โดยที่พ่อแม่ไม่บังคับ การฝึกฝนของครอบครัวในลักษณะนี้มีหลายครอบครัวในชุมชน ดังที่เลาะและมาหมุดได้สะท้อนข้อเท็จจริงในประเด็นนี้คล้ายๆ กับว่า "ก็ชวนมันไปบะฮูวันศุกร์ที่มัสยิด บางทีมันก็ไม่ไป บางทีมันก็ไม่ไป บางทีเราไม่ต้องชวนไม่ต้องบอก มันก็ตามไปเอง"

ประเด็นสำคัญของการละหมาดวันศุกร์ที่จะต้องนำมากล่าวถึงคือ การอ่านกฎบะฮู เพราะเป็นส่วนที่มีผลต่อการสังคมนิกมัตทางการเมืองของสมาชิกโดยตรง ซึ่งผู้วิจัยจะขอนำตัวอย่างกฎบะฮูเกี่ยวกับการเมืองสัก 2 ตัวอย่างมานำเสนอต่อไปนี้

1. คุญบะฮฺ วันศุกร์ เรื่อง อิสลามกับการเมืองยุค ไอเอ็มเอฟ. (I.M.F.)
โดย อะหมาด เจาะคะ

(สำเนา)

อัลลามูอาดัยกุมวาเราะมาตุลลอฮ์ีวาบชอกาตุฮ์
พี่น้องมุสลิมที่รักทุกคน

ในฐานะที่เราเป็นมุสลิมพึงระลึกเถิดว่าอันความชั่วร้ายและอำนาจฝ่ายต่ำที่ครอบงำอยู่เหนือจิตใจมนุษย์นั้นคือการรอดในความยิ่งใหญ่ของตนเองการกระทำเช่นนั้นเป็นความคิดฝ่ายต่ำที่มันได้หักล้างสัจธรรมและห่างไกลจากแนวทางแสงสว่างไสว ทำให้ผู้นั้นเหินห่างจากอัลลอฮฺและเป็นสาเหตุหนึ่งที่น่าความทุกข์เข็ญมาให้แก่เขาการดำเนินชีวิตและอำนาจฝ่ายต่ำที่นำความชั่วเข้ามาให้แก่มนุษย์อีกประการหนึ่งคือความลุ่มหลงมัวเมาในทรัพย์สินอยากมีเกียรติในสังคมชั้นสูงและมีการทุจริตคิดมิชอบในหน้าแผ่นดินของอัลลอฮฺซึ่งปรากฏอยู่ในสังคมการเมืองไทยในขณะนี้คือระบบการเมืองบ้านเราเป็นระบบฟองสบู่ จริงๆ แล้วทำกันเพียงหน้าฉากเท่านั้น และยังไปกว่านั้นคือการใช้อำนาจในทางการเมืองเอื้อประโยชน์แก่ตนเองและคณะเช่นการซื้อขยาในกระทรวงสาธารณสุขปัญหาผักสวนครัวรั้วกินได้ก็ตีล้นสะท้อนให้เห็นถึงการบริหารประเทศที่มีการทุจริตคอร์ปชั่นทั้งสิ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงนี้มีการอนุมัติงบประมาณจากเงินกู้มียาชาวา หรือเงินช่วยเหลือครอบครัวที่ยากจนจะต้องเอาโฉนดที่ดินมาค้ำประกันแล้วคนจนๆจะเอาโฉนดที่ดินที่ไหนมาค้ำประกัน พี่น้องมุสลิมที่รักทุกท่าน เมื่อดูเงินเหล่านี้ควรมุ่งให้ไปถึงมือประชาชนเพื่อกระตุ้นภาวะเศรษฐกิจที่กำลังหดตัวให้กลับฟื้นขึ้นมา แต่พี่น้องที่รักทุกท่านกลับตรงกันข้ามมีการทุจริตกันในหน่วยงานต่างๆ ตั้งแต่ผู้บริหารระดับกระทรวงจนถึงระดับตำบล เงินจำนวนมหาศาลละลายลงแม่น้ำหมดแทนที่จะถึงมือประชาชนกลับมีคนบางกลุ่มได้ผลประโยชน์ ในทัศนะอิสลามได้กล่าวไว้อย่างชัดเจนถึงโทษภัยในเรื่องนี้ ดังคำกวี้อัลกุรอานกล่าวว่า

"และจงอย่ากินสินบนสมบัติของพวกเขาในระหว่างพวกเขาโดย"

มิชอบ และจงอย่านำโดยนัยนั้นให้ถึงผู้พิพากษาเพื่อพวกเขา

"จะได้กินสมบัติส่วนหนึ่งของผู้คนโดยเป็นบาปทั้งๆ ที่พวกเขารู้"

และท่านศาสดามุฮัมมัดเองก็ได้กล่าวในเรื่องนี้ว่า

"การสาปแช่งของอัลเลาะห์จะมีให้แก่ผู้เสนอให้สินบนและผู้พิพากษาที่รับมัน"

(รายงานโดยดริมีซี)

พี่น้องมุสลิมที่รักทุกท่าน อันที่จริงแล้วเกียรติเป็นสิ่งที่คนอื่นให้แก่เราด้วยจิตใจศรัทธาและ
 พึงพอใจในตัวเราไปในด้านใดก็ด้านหนึ่งเช่นเพราะมีวิชาความรู้หรือผู้ที่มีคุณธรรมมีความสุจริต
 ขยันหมั่นเพียร เกียรติมิใช่เกิดขึ้นเพราะการสร้างของเราเองและยังกับแก่ผู้หนึ่งผู้ใดแต่เกียรติ
 เกิดขึ้นด้วยความเห็นชอบหรือความเสนาหาที่เขายอมรับในตัวเรา ตัวอย่างเช่น ศาสดาสูงมาเลเชีย
 ได้ตัดสินนายอันวารอิบรอฮีมโทฆจำคุก 6 ปี สะท้อนถึงการเมืองมาเลเชียเป็นอย่างดีนั่นคือ
 เป็นการแย่งชิงอำนาจและความยิ่งใหญ่บนถนนการเมือง "อัลกุรอานได้เตือนเราว่า"

"โลกหน้า (อันบรมสุข) นั้นเราได้บัลดาไล้สำหรับผู้ที่ไม่หวังความสูงใหญ่ในแผ่นดิน
 ดินและไม่หวังบ่อนทำลายผู้อื่นและผลดีย่อมเป็นของผู้ยำเกรงเสมอ"

ท่านพี่น้องที่รักทุกท่าน พึงมีความสำนึกและเกรงกลัวต่ออัลลอฮฺเถิดจงเกรงกลัวต่อ
 การที่จะดูอำนาจฝ่ายต่ำกระทำในสิ่งที่เป็นบาปผิดต่อหลักการศาสนาอิสลาม จงเกรงกลัวที่จะ
 กระทำความชั่วต่างๆ อันจะนำทางให้ท่านเดินไปสู่ความหายนะและที่ยิ่งใหญ่ที่สุดคือจงเกรง
 กลัวต่อวันโลกหน้าดังอาเยฮ์ในคัมภีร์กุรอานดังนี้ ความว่า เจ้าจงเกรงกลัวในวันสิ้นไร้ไม้ดอก
 ซึ่งพวกเจ้าจะต้องกลับไปหาอัลลอฮฺในวันนั้นภายหลังจากนั้นก็จะได้ผลตอบแทนสนองแก่ทุกๆ
 คนในสิ่งที่เขาได้กระทำมาพวกเขาจะไม่ถูกฉ้อโกงผลตอบแทนนั้นเลย

2. กฎบะฮฺ เรื่อง อิสลามกับการเมืองการปกครอง โดย กอคาช เจะตะ

(สำเนา)

ท่านพี่น้องอันศรัทธาชนที่เคารพทุกท่าน ท่านจงยำเกรงต่ออัลลอฮฺ และปฏิบัติ
 คุณงามความดีพร้อมละเว้นอบายมุขต่างๆ เป็นที่รู้จักกันว่าอิสลามนั้นไม่ได้ส่งเสริมให้ประชาชาติ
 ปฏิบัติตนต่อศีลธรรมในเรื่องชีวิตโลกหน้าอย่างเดียว แต่ในขณะที่เดียวกันอิสลามเป็นศาสนา
 ที่มีคำสอนให้ทุกคนรู้จักวิธีการดำรงชีพในโลกนี้ให้เจริญก้าวหน้าไปข้างหน้าอย่างถูกต้อง
 อย่างเช่นต้องเรียนรู้เรื่องการประกอบอาชีพ การอยู่ร่วมกันในสังคมคนส่วนใหญ่ การเมืองการ
 ปกครองเป็นต้น โดยเฉพาะการเมืองนั้นในประวัติศาสตร์ท่านนบีมุฮัมมัด (ซ) ได้บริหาร
 ประเทศชาติตามคำสอนในอัลกุรอาน หลังจากประชาชาติได้เรียนรู้เรื่องความเชื่อ หรือการ
 ยึดมั่น และการปฏิบัติตนตามหลักธรรมแล้ว ท่านศาสดาก็คือแบบอย่างในการเป็นผู้นำใน
 ทุกๆ ด้าน เช่น อิหม่าม ผู้ใหญ่บ้าน แม่ทัพ รัฐมนตรี เป็นต้น

อิสลามได้จัดระบบการดำเนินชีวิตตามคำสอนไว้ออกเป็น 2 ประเภท

1) อชิปไตย คือ คำสอนที่ไม่วันเปลี่ยนแปลงหรือแก้ไขเพราะอัลกุรอานเป็นรัฐ
 ธรรมนูญที่อัลลอฮฺได้ประทานมาให้ ไม่มีการลงมติหรือแสดงความคิดเห็นเสนอแนะใดๆ ทั้ง

สิ้น ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ของมนุษยชาติในทางโลกและทางธรรม

1.1 ในทางโลกเช่น คนมุสลิมที่เงินฆ่าผู้อื่นนั้น โทษก็คือ จับตัวมาประหารชีวิต เนื่องจากการประหารชีวิตนั้นทำให้บุคคลผู้นั้น ลุแก่โทษในวันโลกหน้าและเพื่อเป็นการเชือดไก่ให้ลิงดู ดังที่มีคำตรัสของท่านศาสดากล่าวว่า การประหารชีวิตคนหนึ่งคนเท่ากับเป็นการไ้ชีวิตผู้อื่นอีกทั้งโลก กล่าวคือเป็นการสอนหรือตักเตือนไม่ให้ผู้อื่นกระทำสิ่งดังกล่าวอีก เช่นกับเรื่องการตัดแขนผู้ที่ขโมยและคดีอาญาอื่นๆ เป็นต้น

คำสอนหรือบทบัญญัติต้องดำเนินตามข้อบังคับในอัลกุรอานและวจนะท่านศาสดา ในเมื่อปัญหาที่เกิดขึ้นไม่มีในตัวบทบัญญัติดังกล่าว ให้ถือปฏิบัติตามมติส่วนใหญ่ของท่านผู้รู้ ที่พวกเขาได้หารือวินิจฉัยตีความหมายแล้วนำไปสู่การลงมติในที่สุด และให้ถือมติส่วนใหญ่เมื่อมีการขัดแย้ง

1.2 ทางธรรม การทำความดีให้แก่ตัวเองเพื่อเป็นกุศลไปสู่ชาติหน้า เช่น การละหมาด วันละ 5 เวลา สีสอด บริจาคทาน ประกอบพิธีฮัจญ์ขอพรได้

2) ประชาธิปไตย ในอิสลามคือการมีส่วนร่วมในการเลือกหรือสรรหาสิ่งที่ตนเองต้องการแต่ไม่ได้หมายความว่าละเมิดสิทธิของผู้อื่น เช่นการเลือกผู้นำจากระดับต่ำสุดถึงระดับสูงสุด เนื่องจากการนิ่งเฉยไม่มีปากเสียงนั้นอิสลามถือว่าบุคคลผู้นั้นไม่มีส่วนร่วมกับกิจกรรมสังคมที่เขาอาศัยอยู่ นอกจากนี้มีปัจจัยอื่นที่ทำให้เขาละสิทธิ

ดังนั้นประชาธิปไตยคือส่วนที่ทำให้ตัวบุคคลได้รับรัฐสิทธิและหน้าที่ตลอดจนการพัฒนาตนเอง และสังคมไปสู่ความเจริญก้าวหน้า และกล่าวได้ว่า ประชาธิปไตยเป็นส่วนหนึ่งจากคำสอนของอิสลามที่ฟื้นฟูให้ทุกคนมีสิทธิและเสรีภาพในการบริหารบ้านเมือง

ชะกาต : อามิสถานที่มีนัยยะทางสังคม - วัฒนธรรม

ชะกาต เป็นสิ่งบังคับอย่างหนึ่งสำหรับมุสลิมทุกคน แม้ว่าพ่อแม่จะไม่ได้ฝึกฝนโดยตรงแต่ก็ได้ปฏิบัติให้เห็นเมื่อถึงกำหนดเวลาที่ต้องจ่ายชะกาต ชะกาต หรือที่ชาวบ้านเข้าใจ หมายถึง การบริจาคทานให้ผู้ยากไร้ยากจน หรือผู้มีสิทธิรับตามหลักการอิสลาม ซึ่งได้กำหนดให้มุสลิมที่มีทรัพย์สินต้องจ่ายทรัพย์สินจำนวนหนึ่งให้แก่ผู้มีสิทธิได้รับตามหลักการเมื่อครบรอบปี ชะกาตแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือชะกาตมาล และชะกาตฟิตเราะห์ ชะกาตมาล เป็นชะกาตที่มุสลิมผู้ถือครองทรัพย์สินเกินพิกัดที่ศาสนากำหนดไว้ครบ 1 ปี จะต้องบริจาคทานบังคับให้แก่ผู้มีสิทธิ 8 ประเภท คือ (เสวานีย์ จิตต์หมวด, 2522 : 128-131)

- 1) คนอนาถา คือผู้ที่มีความเป็นอยู่แร้นแค้นไม่มีทรัพย์สินใดๆ
- 2) คนขัดสน คือผู้ที่มีรายได้ไม่ค่อยพอใช้
- 3) ผู้รวบรวมและจ่ายชะภาค หมายถึง ผู้ที่ได้รับความไว้วางใจให้เก็บรวบรวมและ

จ่ายชะภาค

- 4) ผู้ที่ควรแก่การปลอบใจ เช่นผู้ที่กำลังเข้ารับอิสลาม
- 5) ใช้ชะภาคเพื่อไถ่ทาสหรือเชลยให้อิสระ
- 6) ใช้ปลดเปลื้องหนี้สินของผู้ที่มีหนี้สินล้นพ้นตัวที่ไม่เกิดจากการทำผิดศาสนา

บัญญัติ

- 7) ผู้ดำเนินกิจกรรมต่างๆ หรือต่อสู้เพื่อรักษาไว้ซึ่งหลักการอิสลาม
- 8) ผู้ที่อยู่ในระหว่างเดินทางไกลและอยู่ในภาวะที่ต้องการความช่วยเหลือ

ส่วนชะภาคพิตเราะห์ซึ่งเป็นชะภาคสำคัญที่มุสลิมทุกคนต้องบริจาคไม่จำกัดเพศ ฐานะหรือรายได้ เป็นชะภาคที่บริจาคเนื่องในวันอิดิลฟิตรี คือหลังจากเสร็จสิ้นการถือศีลอดในเดือนรอมฎอน โดยจะบริจาคให้กับบุคคลที่อนาถาและขัดสนเป็นสำคัญ จากการสังเกตกิจกรรมในวันอิดิลฟิตรี ที่มีสยิดของผู้วิจัย พบว่า แต่ละครอบครัวจะนำเงินและข้าวสารมาบริจาคเพื่อแจกจ่ายให้กับผู้ยากจนขัดสนตามที่คณะกรรมการมัสยิดได้คัดเลือกไว้ (รายละเอียดวันอิดิลฟิตรี ดูหน้า 134)

ประเพณี พิธีกรรมและกิจกรรมอันเนื่องด้วยวิถีชีวิตอิสลาม

นอกจากการสังคมนาโดยครอบครัวและศาสนา ตั้งแต่แรกเกิดจนถึงอายุบรรลุนิติภาวะ ผ่านประเพณี พิธีกรรม และกิจกรรมต่างๆ ดังกล่าวได้มาแล้วนั้น ยังมีประเพณี พิธีกรรม และกิจกรรมอีกหลายอย่างที่ได้นำมาในช่วงชีวิตของเด็กๆ ในชุมชนทุ่งมะปรางประเพณี พิธีกรรมและกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้มีส่วนสำคัญต่อการสังคมนาหรืออบรมขัดเกลาตัวเด็กโดยทางอ้อมจากการที่เด็กๆเหล่านี้ได้เข้าไปคลุกคลี สัมผัสและร่วมในพิธีกรรม และกิจกรรมดังกล่าว ซึ่งผู้วิจัยจะขอเสนอประเพณี พิธีกรรม และกิจกรรมบางอย่างที่มีนัยสำคัญต่อกระบวนการสังคมนาในกรณีของชุมชนทุ่งมะปราง ดังต่อไปนี้*

*ประเพณี พิธีกรรมและกิจกรรมต่อไปนี้ เป็นผลงานที่ผู้วิจัยประมวลจากงานภาคสนาม, เสาวนีย์ จิตต์หมวด (2522) และฉวีวรรณ วรรณประเสริฐ (2524)

1. การแต่งงาน

การแต่งงาน ตามบทบัญญัติของศาสนาอิสลามคือ การนิกะฮ์ หมายถึง การผูกนิมิตสัมพันธะระหว่างชายหญิงเพื่อเป็นสามีภรรยาด้วยกันโดยพิธีแต่งงาน การแต่งงานมีขั้นตอนและกระบวนการหลายขั้นตอนด้วยกัน เริ่มตั้งแต่การเลือกคู่ครอง การสู่ขอ พิธีแต่งงาน (นิกะฮ์) และการจัดงานฉลองการสมรส ซึ่งแต่ละขั้นตอนมีรายละเอียดดังนี้

1) การเลือกคู่ครอง การเลือกคู่ครองพ่อแม่จะมีบทบาทมากในอดีตแต่ปัจจุบันการเลือกคู่ครองหนุ่มสาวจะมีอิสระมากขึ้น โดยหนุ่มสาวจะเลือกคู่ครองเองแต่ต้องให้พ่อแม่ได้มีส่วนในการตัดสินใจและจัดการสู่ขอให้ตามประเพณี ตามหลักการของอิสลามได้กำหนดหลักปฏิบัติในการเลือกคู่ครองได้ว่า

1.1) ทั้งฝ่ายชายและหญิงต้องเป็นมุสลิม

1.2) ต้องไม่ใช่วิธีการคลุมถุงชน คือ จะต้องรู้จักและตกลงใจเอง

1.3) ต้องไม่แต่งงานกับบุคคลต้องห้าม เช่น พี่น้อง ลุง ป้า น้าอา หลาน หรือภรรยาคนอื่นที่ยังเป็นสามีภรรยาด้วยกันอยู่ ฯลฯ เป็นต้น

1.4) ในกรณีที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นคนต่างศาสนา จะต้องให้บุคคลนั้นมาเป็นมุสลิมด้วยความสมัครใจเสียก่อน โดยการกล่าวปฏิญาณตนเข้าสู่นับ และปฏิบัติตามแนวทางของอิสลาม ซึ่งหลักการดังกล่าวมายังคงได้รับการปฏิบัติอยู่ในชุมชน

อนึ่ง ก่อนการเลือกคู่ครอง ฝ่ายชายจะต้องเรียนรู้หลักการศาสนาบัญญัติ โดยมีหลักการใหญ่ๆ คือ รุกนนิกะฮ์ (หลักปฏิบัติในการแต่งงาน) รุกนอิสลาม (หลักปฏิบัติ) รุกนอิหม่าม (หลักศรัทธา) และหลักการอื่นๆ ที่จำเป็นและเหมาะสม สำหรับนำไปสอนภรรยาและลูกในโอกาสต่อไป

2) การสู่ขอ ในการสู่ขอเพื่อการแต่งงานนั้นฝ่ายชายจะส่งตัวแทนไปบอกกล่าวให้พ่อแม่ฝ่ายหญิงได้ทราบล่วงหน้าว่าจะมีแขกพิเศษมาเยี่ยมในวันเวลาใด ซึ่งได้มีการดูฤกษ์ยามวันเวลาไปสู่ขอไว้ก่อนแล้ว เมื่อถึงวันนัดหมายฝ่ายชายจะจัดให้พ่อแม่หรือญาติผู้ใหญ่ไปยังบ้านฝ่ายหญิง เพื่อทำการสู่ขอและตกลงรายละเอียดต่างๆ เกี่ยวกับสินสอด โดยฝ่ายหญิงจะเป็นผู้กำหนดว่าสินสอดมีอะไรบ้าง จำนวนเท่าใด นอกจากนี้แล้วยังกำหนดวันเวลาในการจัดพิธีแต่งงาน (นิกะฮ์) ด้วย

3) พิธีแต่งงาน (นิกะฮ์) ปกติก่อนจะมีพิธีแต่งงานจะมีพิธีหมั้นก่อน แต่พิธีการส่วนนี้ไม่นิยมปฏิบัติในชุมชน กล่าวคือ เมื่อได้กำหนดวันเวลาที่จะทำการนิกะฮ์กันแล้ว รั้น

ถึงวันดังกล่าวฝ่ายชายจะจัดขันหมาก และสินสอดตามที่ได้ตกลงกันไว้ นำขบวนให้ไปยังบ้าน โตะอิหม่ามในเวลากลางคืน เพื่อทำพิธีนิกะฮ์ (ปัจจุบันจะทำพิธีนิกะฮ์ที่มีสยิด ส่วนเหตุผลที่แห่ขบวนขันหมากในตอนกลางคืนก็เพราะเป็นช่วงเวลาที่ถูกคนวางจากภาระกิจการทำงาน) ส่วนทางฝ่ายหญิงจะจัดเตรียมอาหารคาวหวานไว้ต้อนรับฝ่ายชายและแขกผู้มีเกียรติ ที่บ้าน โตะอิหม่าม เมื่อฝ่ายชายมาถึงและทุกอย่างพร้อมแล้วก็เริ่มทำพิธีนิกะฮ์ ซึ่งขั้นตอนของพิธีนิกะฮ์ จะต้อง ประกอบด้วย

- 1) วลี คือ พ่อหรือผู้ปกครองของฝ่ายหญิง มอบให้โตะอิหม่ามเป็นผู้ทำพิธี
- 2) เจ้าบ่าว
- 3) พยาน 2 คน
- 4) สินสอด มี 2 ส่วน คือ ส่วนของเจ้าสาว กับส่วนของพ่อแม่เจ้าสาว

พิธีการจะเริ่มขึ้นโดยโตะอิหม่าม ซึ่งเป็นผู้ทำพิธี พยาน 2 คน และเจ้าบ่าว นั่งล้อมวงกัน โดยมีสินสอด (มะฮัร) ตั้งอยู่ตรงหน้าผู้ทำพิธีและเจ้าบ่าว แล้วผู้ทำพิธีจะเริ่มซักถามความรู้เจ้าบ่าวเกี่ยวกับรูกะฮ์นิกะฮ์ (เจ้าบ่าวจะตอบว่ารู้) จากนั้นผู้ทำพิธีจะจับมือเจ้าบ่าว กล่าวกับเจ้าบ่าวว่า "ฉันขอ นิกะฮ์ ท่านกับนางสาว.....บุตรของ.....ด้วยสินสอดจำนวน....." เจ้าบ่าวจะกล่าวตอบรับต่อผู้ทำพิธีว่า "ฉันขอรับการ นิกะฮ์ นี้ด้วยสินสอดจำนวน....." คำตอบ นิกะฮ์ จะต้องให้ผู้ทำพิธีและพยานทั้ง 2 คน ได้ยินชัดเจนทุกถ้อยคำ หากได้ยินไม่ชัดเจนจะบอกให้กล่าวรับใหม่จนกว่าจะชัดเจนเป็นเอกฉันท์ (คำกล่าว นิกะฮ์ จะใช้ภาษามลายูท้องถิ่น) ต่อจากนั้นผู้ทำพิธีก็จะให้การอบรมสั่งสอนเกี่ยวกับการครองเรือนแก่เจ้าบ่าว โดยผู้ทำพิธีจะให้เจ้าบ่าวปฏิญาณต่อหน้าพยานทั้งสองคนต่อหน้าพ่อแม่เจ้าสาว และต่อหน้าผู้ร่วมพิธีการคนอื่นๆ เป็นการให้คำมั่นสัญญา แล้วจึงจะถือว่า การ นิกะฮ์ ครั้งนี้สมบูรณ์ หลังจากนั้นจะมีการขอคูหา (ขอพรต่ออัลลอฮ์) และเลี้ยงอาหารแขกผู้มีเกียรติและญาติพี่น้องที่มาร่วมงาน

4) การจัดงานฉลองการสมรส การฉลองสมรสไม่เป็นการบังคับตามหลักการศาสนา เป็นเพียงประเพณีนิยม การจัดงานดังกล่าวจะจัดทั้งบ้านฝ่ายชายและฝ่ายหญิง คือหลังจากทำพิธีนิกะฮ์ ในคืนนั้นแล้วรุ่งขึ้นก็จะจัดให้มีงานเลี้ยงฉลองขึ้นในบ้านฝ่ายหญิง และวันรุ่งขึ้นก็ไปจัดที่บ้านฝ่ายชายในงานดังกล่าวจะเชิญแขกผู้มีเกียรติ เพื่อนฝูงญาติมิตรมาร่วมงานซึ่งมีทั้งแขกของฝ่ายหญิงและฝ่ายชาย โดยตกลงกันก่อนจะเชิญแขกมากี่คนฝ่ายชายกี่คน ฝ่ายหญิงกี่คน เพื่อสะดวกในการจัดสถานที่และจัดเตรียมอาหาร

โดยทั่วไปชาวบ้านเห็นว่า การแต่งงานเป็นภาระสำคัญอย่างหนึ่งของพ่อแม่ที่จะต้องดำเนินการจัดการแต่งงานให้กับลูก เพราะการไม่ดำเนินการจัดการแต่งงานให้ลูกถือว่าเป็นบาป หลักการของอิสลามจะสนับสนุนให้มุสลิมแต่งงานมีครอบครัว เพราะการอยู่คนเดียวจะทำให้เป็นบาปได้ เช่น การกระทำอนาจาร หรือผิดลูกเมียผู้อื่น เป็นต้น

2. การตาย

เมื่อทราบข่าวการตาย (มุสลิมจะรับทราบข่าวการตายด้วยการกล่าวว่า "อินนาลิลลาฮิวะ อินนาอิลัยฮิรอกญูณ ความว่า แท้จริงแล้วเราเป็นของอัลลอฮ์และแท้จริงเราเป็นผู้กลับไปหาพระองค์) เพื่อแสดงความเสียใจ (แต่ไม่อนุญาตให้ร้องไห้ฟูมฟาย) และให้ความช่วยเหลือแก่ครอบครัวผู้ตาย ในอดีตเมื่อมีการตายในหมู่บ้านจะใช้การตีกลองบอกให้ทราบ ซึ่งเป็นหน้าที่ของสัปบุรุษที่จะต้องไปถามไถ่หาข้อมูลกันต่อไปว่าใครตาย แต่ปัจจุบันจะประกาศให้ทราบผ่านทางหอกระจายข่าวของมัสยิด ในกรณีมีญาติพี่น้องอยู่ต่างจังหวัดไกลๆ ก็จำเป็นที่จะต้องแจ้งให้ทราบให้ได้ด้วยวิธีการที่เร็วที่สุดในปัจจุบันก็อาจใช้การโทรศัพท์ หรือ โทรเลข เพื่อกลับมาพบหน้าผู้ตาย (บาญฺาด) เป็นครั้งสุดท้าย สำหรับการจัดการศพมีขั้นตอนและกระบวนการหลายขั้นตอนด้วยกัน เริ่มตั้งแต่การอาบน้ำศพ การห่อศพ การละหมาดให้แก่ศพ และการนำศพไปฝัง ซึ่งแต่ละขั้นตอนจะมีรายละเอียดดังนี้

1) การอาบน้ำศพ การอาบน้ำศพจะดำเนินการได้เมื่อมีผู้รู้เกี่ยวกับพิธีกรรมอาบน้ำศพอย่างน้อย 1 คน และคนอื่นๆ อีก 3-4 คน จะเป็นใครก็ได้ แต่ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นญาติของผู้ตาย การอาบน้ำศพจะทำในที่ปิดกันอย่างมิดชิด โดยอาบน้ำให้ศพทั้งร่างกายทุกส่วนอย่างน้อย 3 ครั้ง หรือ 5 ครั้ง 7 ครั้ง ส่วนใหญ่จะอาบ 7 ครั้ง น้ำที่ใช้อาบเป็นน้ำธรรมดาที่สะอาด เมื่ออาบน้ำจนสะอาดหมดจดทุกส่วนของร่างกายแล้ว จะต้องใช้น้ำที่มีใบพุทรารดอีกครั้งหนึ่ง เสร็จแล้วก็นำไปแต่งตัวด้วยเสื้อผ้าที่สะอาดพร้อมกับใส่เครื่องหอมให้กับศพด้วย ในส่วนของผู้อบมีเงื่อนไขอยู่ว่าถ้าศพเป็นผู้ชายก็ให้ผู้ชายเป็นคนอาบ ถ้าศพเป็นผู้หญิงก็ให้ผู้หญิงเป็นคนอาบ ยกเว้นกรณี พ่อแม่ ลูก สามภรรยา ที่ไม่จำเป็นต้องทำตามเงื่อนไขนี้

2) การห่อศพ การห่อศพ จะต้องห่ออย่างมิดชิดตั้งแต่หัวจรดเท้า ส่วนใหญ่ผู้ชายจะห่อ 3 ชั้น ผู้หญิงจะห่อ 5 ชั้น ด้วยผ้าขาวแล้วนำศพไปวางไว้ที่สูง เช่น บนแคร่ หรือไม้กระดานที่ดีเป็นแผ่นสำหรับปิดหลุมศพ แล้วครอบด้วยที่ครอบคล้ายทรงกระบอกแบ่งครึ่งคลุมด้วยผ้าอย่างสวยงาม เสร็จแล้วก็ละหมาดให้แก่ศพ

3) การละหมาดให้แก่ศพ เมื่อห่อศพเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็จะทำพิธีละหมาด ญะนาซะฮฺ บางครอบครัวอาจจะนำศพไปทำพิธีละหมาด ญะนาซะฮฺที่มัสยิดก็ได้ ผู้ที่ทำพิธีละหมาดก็จะประกอบไปด้วยโต๊ะอิหม่าม หรือญาติพี่น้องที่ใกล้ชิดกับผู้ตายเป็นผู้ทำหน้าที่นำละหมาด และผู้ที่ทำละหมาดจะต้องมีอย่างน้อย 1 คน แต่ถ้ามีผู้เข้าร่วมละหมาดจำนวนมาก ก็จะยิ่งเป็นการดีเมื่อละหมาดเสร็จแล้วก็จะนำศพไปฝังยังกูโบร์ (สุสาน)

4) การฝังศพ การฝังศพจะให้ศีรษะของศพไปทางทิศเหนือในท่านอนตะแคงข้าง ขวาทันหน้าไปทางทิศตะวันตก ซึ่งเป็นที่ตั้งของนครเมกกะหลุมฝังศพจะต้องขุดให้ลึกพอสมควร (ประมาณ 1 เมตรกว่าๆ) เพื่อป้องกันไม่ให้กลิ่นของศพระเหยขึ้นมาเหนือพื้นดิน และไม่ให้สัตว์ขุดเข้าไปได้ ขณะที่ทำพิธีฝังนั้นลูกหลาน ญาติพี่น้องและเพื่อนๆ จะช่วยกันเกลี่ยดินฝังศพจนมิดชิดเรียบร้อย แล้วโต๊ะอิหม่าม หรือใครก็ได้ (ผู้รู้ 4-5 คน) ที่ไปร่วมในพิธีในพิธีอ่านตอลาเก็น หรือตัดเกบนบนหลุมฝังศพ (การฝังศพจะไม่อนุญาตให้ผู้หญิงเข้าไปในบริเวณกูโบร์ เพราะผู้หญิงบางคนอาจมีประจำเดือนและไม่สามารถควบคุมอารมณ์ความรู้สึกได้ เช่น ร้องไห้ ถือว่าผิดหลักศาสนาบัญญัติ) ญาติพี่น้องและผู้เข้าร่วมพิธีก็จะนั่งฟังเป็นอันเสร็จพิธี เมื่อเสร็จสิ้นพิธีการฝังศพแล้ว ในตอนกลางคืนญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านจะมาร่วมกันอ่านกุลฮฺวัลลอฮฺที่บ้านผู้ตายพร้อมกันเลี้ยงอาหารว่างตามฐานะของเจ้าภาพ จากนั้นเจ้าภาพก็จะจัดทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตายหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า "ทำบุญหรือคนตาย" เมื่อครบ 3 วัน 7 วัน 40 วัน หรือ 100 วัน ตามฐานะและความต้องการของเจ้าภาพ ส่วนอาหารที่นำมาจัดเลี้ยงผู้มาร่วมงาน จะต้องคำนึงถึงผู้ตายด้วยว่า ชอบอาหารชนิดไหนก็จะทำสิ่งนั้นเลี้ยงแขกเพื่อให้ศพได้กินอิมมอญดีมีสุขในโลกกูโบร์ ไม่อดๆ อยากๆ (การทำบุญ 3 วัน 7 วัน หรือ 100 วัน ไม่มีปรากฏในอัลกุรอานและหะดีษ แต่เป็นที่นิยมทำกันในจังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งไม่ขัดกับหลักการของอิสลาม)

อนึ่ง เมื่อมีการตายเกิดขึ้นในหมู่บ้าน ทางมัสยิดประจำหมู่บ้านจะทำหนังสือ ติดต่อไปยังมัสยิดอื่นๆ ที่อยู่นอกหมู่บ้าน อาจจะอยู่ภายในตำบล อำเภอ จังหวัด หรือต่างจังหวัด เพื่อเชิญชวนมาเข้าร่วมพิธีละหมาดให้แก่ผู้ตาย เพราะเชื่อว่าการเชิญคนมาละหมาดให้ผู้ตายมากๆ จะทำให้ผู้ตายมีบาปลดลง

สำหรับข้อห้ามเกี่ยวกับการจัดการศพตามหลักการอิสลามมีข้อห้ามหลายข้อด้วยกัน เช่น ห้ามเก็บศพไว้นานเกิน 24 ชั่วโมง ห้ามญาติหรือผู้ใดเปล่งเสียงแสดงความทุกข์ และห้ามนำทรัพย์สินของผู้ตายไปใช้โดยมิได้รับอนุญาตจากคนที่มีสิทธิรับมรดก นอกจากนี้จะนำไปใช้จ่ายเกี่ยวกับการทำศพ ซึ่งข้อห้ามดังกล่าวยังคงได้รับการปฏิบัติอยู่ในปัจจุบัน

การตายในทัศนะของชาวบ้านแล้วพวกเขาเชื่อว่า "การตาย" เป็นการกลับไปสู่ความเมตตาของอัลลอฮ์ เพราะมนุษย์แต่ละคนอัลลอฮ์ ได้กำหนดชีวิตมาให้แล้วว่าจะมีอายุยืนยาวมากน้อยแค่ไหน" ดังนั้นชาวบ้านเมื่อรู้ว่ามีการตายเกิดขึ้นจะต้องไปดู เพื่ออ่านกุลสุวัลลอฮ์ เป็นการขอพรจากพระเจ้าเพื่อให้ผู้ตายฟื้นโทษไม่โดนลงโทษ ส่วนการทำบุญ 7 วัน 40 วัน หรือ 100 วัน ถือเป็นประเพณีที่ได้กระทำติดต่อกันมานาน เพื่อเป็นการส่งผลบุญให้กับผู้ตาย

3. วันสำคัญ

3.1 วันอีด

อีด มีความหมายว่า ที่กลับมา เวียนมาในรอบปีหนึ่งๆ มุสลิมจะมีวันที่เวียนมาเพื่อการฉลองรื่นเริงใน 2 วาระ คือ อีดิลฟิฏรฺ และ อีดิลอัฎฮา

3.1.1 วันอีดิลฟิฏรฺ

วันอีดิลฟิฏรฺ หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า "วันรายอบวช" หรือ "วันออกบวช" ตรงกับภาษามลายูว่า "ฮารีรายอ ปอซอ" หมายถึงวันที่เวียนมาสู่สภาพเดิมอีกครั้งหนึ่งหลังจากที่มุสลิมได้ถือศีลอดเป็นเวลา 1 เดือน กล่าวคือ เป็นวันที่กลับมาสู่การเว้นจากการถือศีลอด ซึ่งตรงกับวันขึ้น 1 ค่ำ ของเดือนเซาวาล (เดือน 10 ของปฏิทินอิสลาม) แต่ในบางกลุ่มจะยึดจันทร์ครีเป็นเกณฑ์โดยการมองเห็นดวงจันทร์ข้างขึ้น

3.1.2 วันอีดิลอัฎฮา

วันอีดิลอัฎฮา หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า "วันรายอฮี" หรือ "วันออกอีดใหญ่" ตรงกับภาษามลายูว่า "ฮารีรายอฮายี" หมายถึง วันที่เวียนมาสู่ความเสียสละ ตรงกับวันที่ 10 เดือนซุลฮิจญะ (เดือน 12 ของปฏิทินอิสลาม) ซึ่งเป็นช่วงที่พี่น้องมุสลิมทั่วโลกเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ ณ นครเมกะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย ส่วนผู้ที่ไม่สามารถจะเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ได้ก็จะจัดให้มีกิจกรรมวันนี้ในหมู่บ้านของตน

พิธีกรรมและการปฏิบัติในวันอีดทั้งสองจะคล้ายๆ กัน กล่าวคือ ก่อนวันอีด 1-2 วัน ชาวบ้านจะทำขนมต่างๆ เช่น ขนมต้ม ข้าวต้มมัด ข้าวหลาม ฯลฯ เป็นต้นเพื่อใช้เลี้ยงและแจกจ่ายญาติพี่น้องเพื่อนบ้านโดยเฉพาะตอนกลางคืน แต่ละบ้านก็จะนำขนมมาเลี้ยงแขกที่มาเยี่ยมบ้าน พอรุ่งขึ้นเป็นวันอีด (ฟังประกาศจากสำนักจุฬาราชมนตรี) ชาวบ้านทั้งชาย-หญิง ทั้งผู้ใหญ่และเด็ก จะตื่นแต่เช้าอาบน้ำแต่งตัวด้วยเสื้อผ้าใหม่ สวยงาม สะอาด แล้วชักชวนกันไปยั้งมัสยิดเพื่อทำละหมาด ฟังคุฏบะฮ์ และร่วมกันกล่าวตักบีร์ให้เยาะๆ (การสรรเสริญต่ออัลลอฮ์) หลังเสร็จจากละหมาดแล้วผู้ชายก็จะไปเยี่ยมกูปอร์ เพื่อทำความ

สะอาดหลุมฝังศพและอ่านอัลกุรอาน แผลผลบุญให้แก่ผู้ตาย ในวันที่ชาวบ้านจะไปเยี่ยมเยียนญาติ พี่น้อง เพื่อนบ้าน ญาติใกล้ชิด คนเฒ่าคนแก่ และครูอาจารย์ เพื่อถือโอกาสขอกัยซึ่งกันและกันในเรื่องที่ได้ทำผิดพลาดล่วงเกินไปพร้อมทั้งกล่าวแสดงความยินดีต่อกันรวมทั้งบริจาคทานให้แก่เด็กๆและผู้ยากไร้ (ในสมัยก่อนจะมีการโปรยเงินให้เด็กได้แย่งกันอย่างสนุกสนาน แต่ปัจจุบันนี้ไม่มีให้เห็นแล้ว) บางคนหรือบางครอบครัวก็อาจจะไปเที่ยวสนุกสนานยังสถานที่พักผ่อนต่างๆ แต่ส่วนใหญ่จะไปเที่ยวในวันรุ่งขึ้น ที่พวกเขาเรียกว่า "วันเที่ยว" ปัจจุบันพิธีกรรมและกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ได้เปลี่ยนแปลงไปบ้าง เช่น ไปเยี่ยมญาติน้อยลงหรืออย่างเมื่อก่อนมีการละเล่นในหมู่บ้านแต่ปัจจุบันไม่มี

อนึ่ง กิจกรรมที่ปฏิบัติในวันอีดิททั้งสองจะมีส่วนที่แตกต่างกัน กล่าวคือในวันอีดิทฟิตรีจะมีการจ่ายชะกาตฟิดเราะห์ ส่วนในวันอีดิทอฎฮาจะมีการทำกุรบานหรือเชือดสัตว์พลีเพื่อแจกจ่ายให้กับผู้ยากไร้ โดยจะเชือดสัตว์ในตอนสายของวันอีดิทอฎฮาหลังจากเสร็จจากการละหมาด สัตว์ที่ใช้เชือดได้แก่ แพะ แกะ หรือวัวก็ได้ในการเชือดชาวบ้านร่วมกันเป็นหมู่คณะแล้วนำสัตว์ที่จะใช้เชือดไปเชือดยังมัสยิด

ตามความเข้าใจของชาวบ้านแล้วกล่าวได้ว่าวันนี้เป็นวันที่พวกเขาได้สนุกสนานรื่นเริงมีความสุข ได้สวมใส่เสื้อผ้าชุดใหม่ ได้ไปเที่ยว ไปเยี่ยมญาติพี่น้องเพื่อนฝูง เพื่อขอกัย-ให้อภัยซึ่งกันและกัน อีกทั้งยังได้อุทิศส่วนบุญส่วนกุศลไปให้ผู้ตายด้วย รวมทั้งการบริจาคทานทำให้สบายใจที่ได้ช่วยเหลือผู้อื่นที่สำคัญ พวกเขาได้ทำในสิ่งที่ดีๆ เพื่อตัวเองเพื่อคนอื่นและโดยเฉพาะเพื่ออัลลอฮ์แต่การสนุกสนานในวันนี้ก็ต้องอยู่ในกรอบและขอบเขตที่อิสลามกำหนดไม่ดูไม่ทำในสิ่งที่ขัดกับบัญญัติศาสนาเพราะจะได้รับการสาบแช่งจากอัลลอฮ์

3.2 วันเมาลิด

วันเมาลิด เป็นวันคล้ายวันประสูติของนบีมุฮัมมัด ตรงกับวันที่ 12 เดือนที่ 3 ของปฏิทินอิสลาม ซึ่งชาวบ้านเรียกวันนี้ว่า "วันเมาโลด" หรือ "วันนบีเกิด" ในวันที่ของทุกๆ ปี ชาวบ้านทั้งผู้ใหญ่ และเด็กๆ ก็จะมาพร้อมกันที่มัสยิดตั้งแต่เช้าเพื่อเตรียมหุงหาอาหารกาวหวาน บางปีถ้าเศรษฐกิจดีก็จะล้มวัวหรือแพะ แล้วแต่ตกลงกันหลังจากทำอาหารเสร็จแล้วก็จะร่วมรับประทานอาหารพร้อมกัน ต่อจากนั้นก็จะมีการอ่านคูอา สรรเสริญยกย่องเกียรติประวัติของนบีมุฮัมมัด (สลาวัตท่านนบี) เป็นอันเสร็จพิธี

อนึ่ง ในอดีตถ้าปีใดมีงบประมาณมากหรือเศรษฐกิจดีก็จะจัดให้มีกิจกรรมในตอนกลางคืนด้วย เช่น การอ่านพระกัมภีร์อัลกุรอาน การบรรยายธรรม การเล่าประวัติของท่านนบี

การจัดกิจกรรมตอบปัญหาธรรมแก่เด็ก ๆ แต่ในปัจจุบันกิจกรรมเหล่านี้แทบไม่ปรากฏให้เห็น

การจัดงานเมาลิดในทัศนะของชาวบ้าน พวกเขาจัดกิจกรรมในวันนี้เพราะเป็นจารีตประเพณีที่ได้ปฏิบัติกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ซึ่งการจัดกิจกรรมดังกล่าวเป็นการสรรเสริญเกียรติประวัติของนบีมุฮัมมัดให้เห็นถึงวีรกรรม เพื่อจะเป็นแนวทางในดำเนินชีวิตมาตามแบบอย่างของท่านนบี และยังก่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่ผู้กระทำด้วย

3.3 วันอาชูรา

อาชูรา หมายถึง พิธีทำขนม "ซูรา" ของชาวมุสลิมทั่วโลกวันอาชูราจะตรงกับวันที่ 10 ของเดือนมาฮารับ เป็นเดือนที่ 1 ของปฏิทินอิสลาม พิธีกรรมในวันนี้จะจัดขึ้นในมัสยิดโดยชาวบ้านแต่ละคน แต่ละบ้านจะนำสิ่งของ เช่น ข้าวสาร น้ำตาลทราย กล้วย ถั่วเขียว ฯลฯ มารวมกันแล้วช่วยกันกวนในกะทะใบใหญ่ๆ หรือในหม้อใบใหญ่ในการทำอาชูรา แต่ละครั้งจะช่วยกันกวนหลายๆ กะทะ ตามจำนวนข้าวของที่ได้มา เมื่อขนมอาชูราสุกแล้วต่อจากนั้นก็จะมีพิธีกรรมทางศาสนาโดยการขอดูอา (เพื่อขอพรจากพระอัลลอฮ์) หลังจากนั้นก็จะนำขนมไปแจกจ่ายให้ทุกคนในหมู่บ้าน การทำพิธีอาชูราถือเป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่งที่ได้ปฏิบัติติดต่อกันมาเพื่อเป็นการระลึกถึงวันสำคัญในประวัติศาสตร์อิสลาม ตามความเชื่อที่ว่าในสมัยนบีในอนานี้ได้ท่วมโลก หลังจากนั้นน้ำแห่งเรือได้ไปจอดอยู่บนเทือกเขาแห่งหนึ่ง ผู้คนในเรือได้นำเอาอาหารในเรือมาต้มผสมกัน เหตุการณ์ในวันนั้นได้กลายเป็นประเพณีที่ชาวมุสลิมยึดถือปฏิบัติสืบมาเพื่อเป็นการระลึกและขอบคุณอัลลอฮ์ที่พระองค์ทำให้น้ำแห้งลงและทำให้ประชาชนปลอดภัย

กระบวนการสังคมกรรมดังที่กล่าวมาตั้งแต่ต้นถือเป็นกลไกทางสังคม (Social Mechanism) ที่สร้างเสริมเอกลักษณ์ คือความเป็นมุสลิม บุคลิกภาพพื้นฐาน (Basic Personality) หรือลักษณะประจำกลุ่ม/ชาติ (National Character) ให้แก่ผู้ที่ได้รับการเรียกขานตามศาสนบัญญัติว่า "มุสลิม" อันหมายถึง บุคคลที่นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งเอกลักษณ์หรือลักษณะประจำกลุ่มจะส่งผลต่อการดำรงชีวิตหรือวิถีชีวิตประจำวัน รวมทั้งพฤติกรรมหรือกระบวนการทางการเมืองของบุคคลกลุ่มดังกล่าว